

Oliva, Martin

Brněnská kotlina a její okolí

In: Oliva, Martin. *Gravettien na Moravě*. Klápště, Jan (editor); Měřínský, Zdeněk (editor). Brno: [Masarykova univerzita, Filozofická fakulta], 2007, pp. 71-76

ISBN 9788025410103

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127368>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

(obr. 57: 4), 2 čepele z hrany jádra, 1 podhřebenová čepel, 4 čepele s postranní kúrou, 13 cílových čepelí bez kúry (obr. 57: 5, z nich 1 přepálená), 1 čepelka, 3 čepele s bokem jádra, 4 rydlové odštěpy (1 nese opozitně zbytek hranového rydla), 3 reparační tablety z úderové plochy (obr. 57: 2), 10 kusů odpadu a zlomků úštěpů. Jádra se vyskytla jen tři, všechna značně vytěžená: jednopodstavové s upravenými boky (obr. 57: 3), dvoupodstavové jádro se zadní plochou preparací a jádro se změněnou orietací. Neobvykle silně je tedy zastoupena etapa preparace, na některých čepelích a úštěpech jsou však patrné stopy použití. Pozoruhodné je výlučné využívání severského pazourku ze vzdálených zdrojů.

VIII-IX. *KPI, ozdobné předměty*: bez dokladů

X. *Zvláštnosti, manuporty*: úlomek měkké bílé horniny, obroušený na podélných hranách.

XI. *Interpretace*: nahodile zachráněná část inventáře stanice neznámého rozsahu a ne zcela jisté kulturní příslušnosti

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: OLIVA 1986; 2003b, 121–122.

BRNĚNSKÁ KOTLINA A JEJÍ OKOLÍ

26. Brno II – Francouzská ulice (okr. Brno – město)

I. *Poloha*: v prostoru křižovatky ulic Francouzské a Přadlácké v nadmořské výšce cca 204 m, tedy již v úrovni svrchněwürmské nivy Svitavy. Lokalizace revizního výzkumu v r. 1956 (JELÍNEK et al. 1959) byla mylná.

II. *Výzkumy*: zachraňovací akce A. Makowského r. 1891

III. *Stratigrafie*: dle Makowského ležely zbytky kostry na bázi čisté homogenní spraš v hloubce 4,5 m. Bazální poloha spraš jevíla červenavý tón, způsobený bezpochyby okrovým barvivem, a dotýkala se zbytků říčních šterků, ležících na miocénním téglu.

IV. *Datování*: OxA-8293: 23.680±200 BP (PETTITT – TRINKAUS 2000), tj. mladší gravettien

V. *Fauna*: mamut, nosorožec, kůň, sob, bovidi?

VI. *Nálezová situace*: kosti a artefakty ležely v průkopu pro kanalizaci o neurčené šířce a v přilehlé sondě o ploše 8 m². V sondě bylo seskupení nálezů lemováno 2 m širokou sterilní polohou. Bezprostředně kolem mužské lebky, která spočívala pod mamutí lopatkou, překrytou ještě klem, byly v okrové vrstvě zjištěny dentálie (z nichž vybráno cca 600 ks), mužský idol z mamutoviny a kotoučky vyřezané z různých materiálů (největší z nich však pochází z průkopu). V okolí lebky ležela rovněž žebra z nosorožce (dle Makowského), některá až 1 m dlouhá, zbytky lidského postkraniaálního skeletu a několik valounů a ostrohranných úlomků z „dioritu, kvarcitu a rohovce“, jež však mohly pocházet z říčních šterků. Nevykazovaly žádné stopy použití, stejně jako blok dioritu o velikosti lidské hlavy, ležící opodál. Chyběly jakékoliv stopy ohně. V průkopu dělníci narazili na akumulaci velkých kostí, z nichž zachránili rozpadlou lebku nosorožce, jeho izolované zuby, mamutí kly, 3 řezáky a 8 stoliček koně, červeně zabarvené menší kosti, mezi nimiž spočívalo několik kamenných a kostěných terčků a konečně 2 perforované disky z měkké horniny. Chybí zmínka o poloze opracovaného sobího parohu.

VII. *Štípaná industrie* se nevyskytla

VIII. *Kostěná industrie*: dva fragmenty podélně rozštípnutých žeber velkých savců (VALOCH 1959, Taf.I:5) a sobí paroh s hladce polokulovitě ohlazenou hlavicí, složený z několika částí, takže střed růžice chybí. Délka 18 cm, spodní část ulomena.

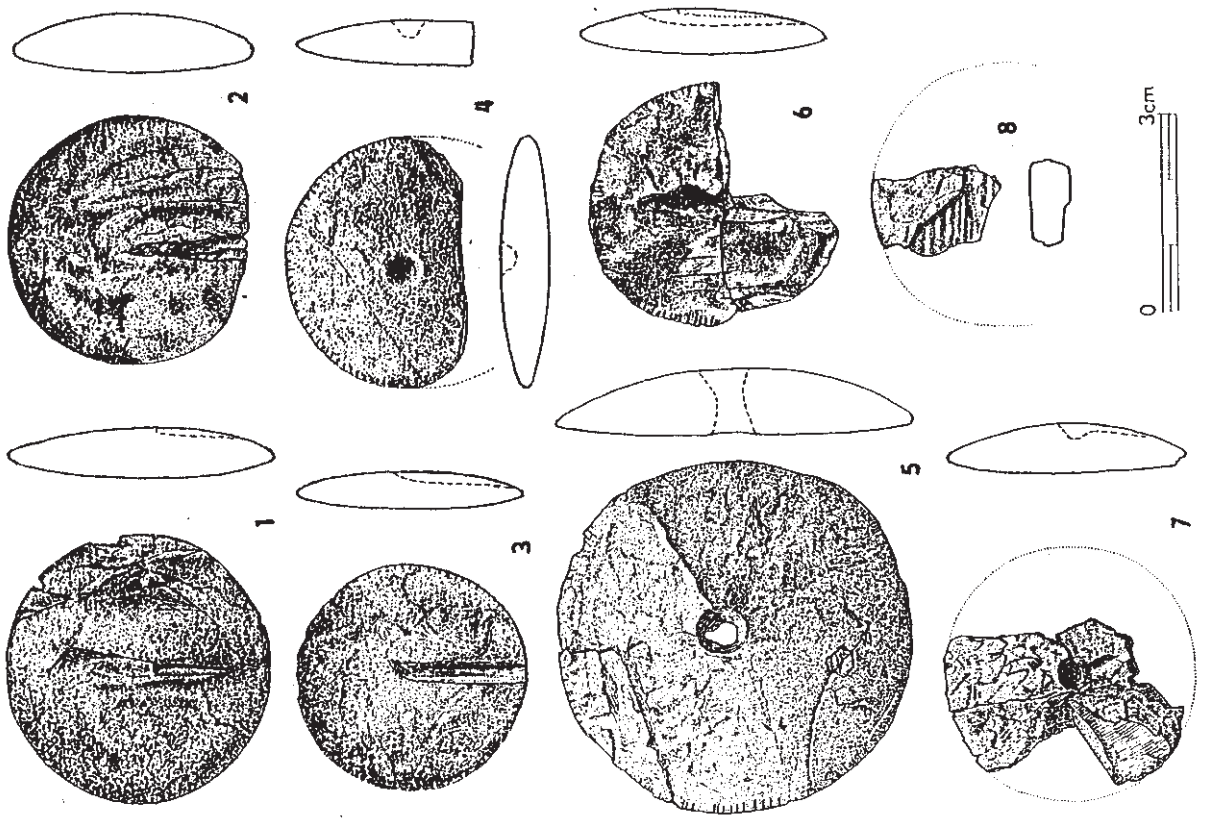
IX. Podrobný popis unikátních artefaktů z kosti, mamutoviny a různých hornin viz VALOCH 1959 a OLIVA 1996a. Označit tyto artefakty za umělecké předměty je v tomto případě ještě méně vhodné než jinde, protože šlo nepochybně o rekvizity nějakých rituálů, které ani nemohly působit příliš esteticky (už proto ne, že výzdoba na většině z nich je nezasevěnému oku téměř skrytá a postrádají možnost upevnění v dekorativní funkci)

Jako ozdoba ovšem mohly sloužit trubičkovité schránky dentálií. Jejich původní počet lze těžko odhadnout, podle MAKOWSKÉHO (1892, 76) jich bylo v okolí lebky velké množství, „von welchen über 600 Stück gesammelt wurden“. Ve sbírkách ústavu Anthropos se jich dochovalo přibližně 430. Délka se pohybuje v rozmezí 12–20 mm, větší kusy byly úmyslně zkráceny příříznutím a zaoblením obou extremit. Mnohé z nich nesou stopy červeného barviva. Již A. MAKOWSKY (1892, 80) zaznamenává značný obrus podélných žeber, svědčící o dlouhém používání. Při vyzvedávání často vězely 2 až 3 dentálie souose jedná v druhé (MAKOWSKY 1892, 80, Taf.II:4), což ovšem ještě neznamená, že šlo o součásti náhrdelníku. Dle polohy v bezprostředním okolí lebky soudím, že spíše tvořily ozdobu pokrývky hlavy.

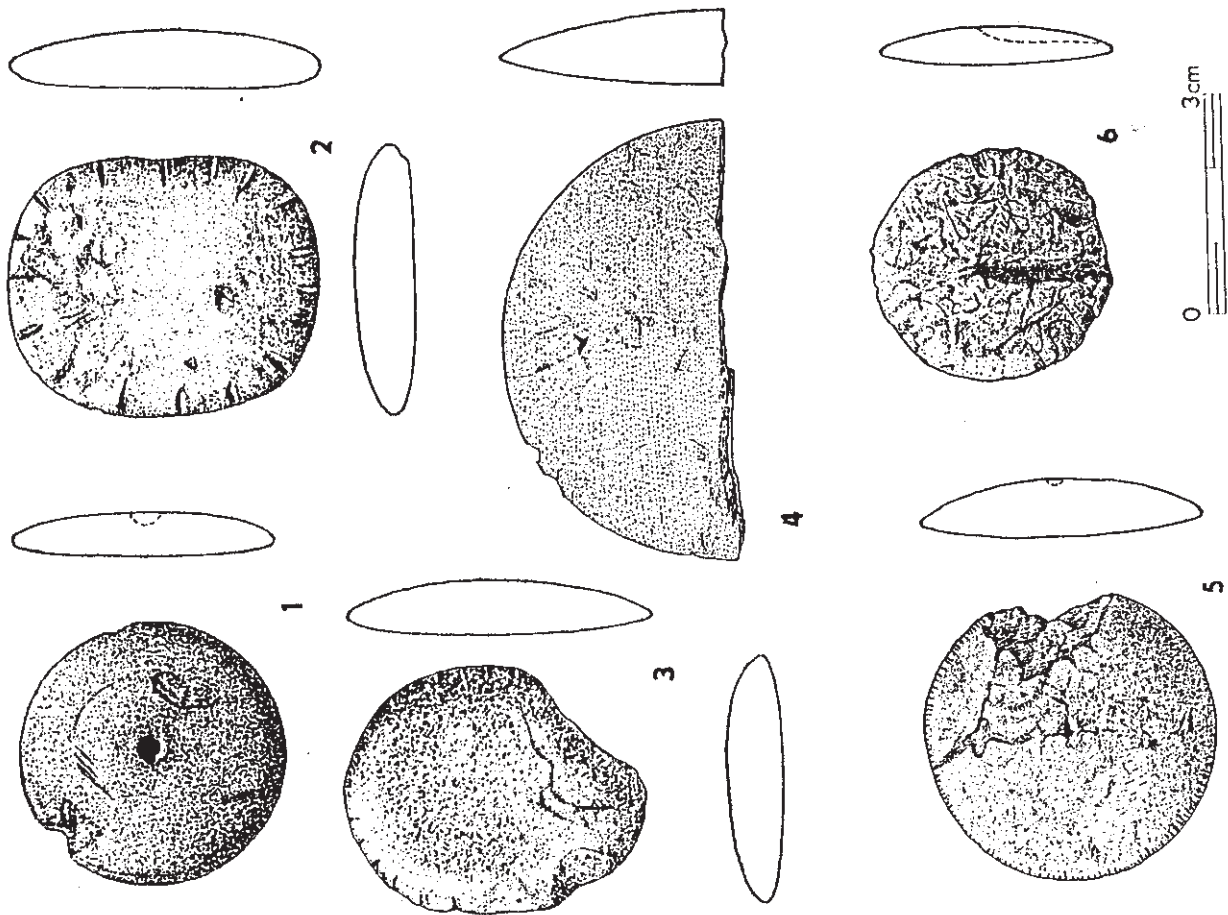
Zvláštní funkci musela mít souprava 14 terčků z jílovce (obr. 59: 2–3), krevele (obr. 59: 1), kosti (obr. 59: 4–6), mamutí stoličky (obr. 60: 1–3) a mamutoviny (obr. 60: 4–8). Na pěti z nich jsou centrální důlky, z nichž pouze 1 tvoří otvor (obr. 60: 5), na 5 jsou rýhy od středu k okraji, na 6 radiální rýžky na obvodu, většinou velmi jemné a proto sotva viditelné (obr. 59: 5; 60: 3–4, 6).

Výroba exemplářů z mamutích stoliček, dělených napříč lamelami skloviny, patří k vrcholným výkonům paleolitické techniky.

Zcela unikátním milodarem je mužská plastika z mamutoviny, sestávající ze tří dochovaných částí: hlavy, trupu a levé ruky (obr. 61). Protože byla již mnohokrát detailně popsána (MAKOWSKY 1892; 1899; RZEHA 1911; VALOCH 1959; OLIVA 1996a), omezím se jen na stručnou charakteristiku. Hlava má anatomicky velmi přesné proporce, pouze čelo je poněkud nízké a ústa nejsou naznačena. V silně korodovaných očních ulpívá okrové barvivo, uši jsou naznačeny laterálním rozšířením a mělkými svislými rýhami v úrovni očí. Trup je v příčném řezu vpředu rovný a vzadu oblý; z bočního pohledu jsou obě obrysové linie víceméně přímé a směrem k hlavě se mírně sbíhají. Z přední plochy vyčnívá penis (výška 7 mm) s krátkou rýžkou, naznačující ústí močovodu, pupek (výška 2 mm) a pravá prsní bradavka, vysoká 3 mm. Na nápadně hladké a poněkud snížené plošce vpravo (anatomicky) od penisu se po preparaci objevil otvor s válcovitými stěnami o průměru 4 mm a hloubce 6 mm. Zaoblená spodní část zad je proříznuta 14 mm dlouhou a max. 3 mm hlubokou rýhou, představující bezpochyby řiť. Při pohledu zespodu je zřejmé, jak i zde byla přirozená osa klu využita k vytvoření otvoru, procházejícího celým tru-

Obr. 60 Hrob Brno II, terčičky z mamutích stoliček (1-3) a z mamutoviny (4-8).
Rondels en molaires de mammoth (1-3) et en ivoire (4-8).

Obr. 59 Hrob Brno II, terčičky z kamene (1-3) a z kostí (4-6). Rondels en pierre (1-3) et en os (4-6).

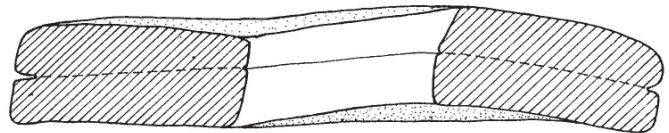

pem (průměr dole 7–5,5 mm, nahoře 5–6 mm). Jak ukázalo snímkování na počítačovém tomografu, umělý prvrt (?) pronikl do velmi nepravidelné přírodní dutiny, jejíž původ není jasný (zánět? koroze?). Levá paže navazovala na staře odlomený levý bok idolu. Má oblé vyhlazené rameno a jemně vytvarovaný loket, dlaň chybí (starý lom). Vnitřní stranu ramene tvoří rovná plocha se dvěma zřetelnými svazky rýh.

X. *Zvláštnosti*: mezikruží z břidlicovité křídové opuky (asi z okolí Blanska), plošně rozpuklé na 2 části (obr. 62). Hrany pukliny jsou mírně zaoblené, takže k rozštěpení artefaktu došlo snad již v pravěku. V otvoru jsou místy stopy po odírání ve směru kolmém na plochu mezikruží, možná následkem zavěšení. Rozměry: průměr 140 mm, otvor dorsálně 50 mm, ventrálně 45 mm, tloušťka 24 mm, váha 715 g. Větší mezikruží o průměru 150 mm a tl. 16 mm s otvorem

0 3cm

Obr. 62 Hrob Brno II, Mezikruží z křídové opuky. Anneau en marne schisteuse.

Obr. 61 Hrob Brno II, mužský idol z mamutoviny. Statuette masculine en ivoire.

o průměru 22 mm, z téhož materiálu se ztratilo již ze sbírek Technische Hochschule.

XI. *Zhodnocení*: nepochybně jde o rituálně uložené pozůstatky muže, trpícího od dětství bolestivou kostní chorobou (periostitis), který zřejmě hrál důležitou roli v duchovní sféře (analogicky subrecentním šamanům, jejichž rekvizitám se nalezený inventář překvapivě podobá). Je však otázkou, zda šlo o pohřeb (vzhledem k úzkému výběru kostí nepochybně druhotný), doprovázený milodary, resp. atributy zesnulého, nebo o depozici rituálních rekvizit, k nimž pozůstatky výjimečného jedince patřily na téže významové úrovni jako ostatní neobvyklé artefakty a kosti velké zvěře. V této souvislosti je zajímavé dávné zjištění R. VIRCHOWA (1898, 71), že okr neproniká do vnitřku kostí, ale tvoří jen jakýsi povrchový nátěr, a byl tedy nanesen na již obnažené kosti. Blíže si tohoto unikátního nálezu všimneme v kapitole o gravettienských hrobech.

XII. *Uloženo*: MZM, Zemské muzeum v Drážďanech (19 dentálií).

XIII. *Literatura*: MAKOWSKY 1892; 1899a; RZEHAK 1911; BAYER 1925, 73–74; BREUIL 1924, 548–551; JELÍNEK – PELÍŠEK – VALOCH 1959; VALOCH 1993, 55–56, 58; 1996, 144–146; OLIVA 1996a; 1999c; 2002b; 2005; KRUPA – HLOŽEK 2005; PETTITT – TRINKAUS 2000.

27. **Brno – Maloměřice** (okr. Brno – město)

I. *Poloha*: v zahradě domu č. 43 v Krasové ulici, přibližně 50 m od levého břehu Svitavy v nm.v. 215 m

II. *Objev*: V. Dundr při výkopu jámy r. 1977

III. *Stratigrafie*: K. Valoch na místě zaznamenal následující profil:

0–40 cm recentní zemina

40–75 cm holocenní hnědozem

75–120 cm vápnná spraš

120–200 cm (a dále) čokoládově hnědá fosilní půda sprašovitě textury s vysráženým CaCO₂ a s říčními valouny v dolní části.

Dle hloubky udané nálezcem měl artefakt pocházet z této nejnižší vrstvy, což se nezdá pravděpodobné, neboť dosti intenzivní půda spadá nejméně do starší fáze interpleniglaciálu.

IV. *Datování*: bez podkladů

V. *Fauna* nebyla přítomna

VI. *Sídelní struktury*: nedochované

VII. *Štípaná industrie*: široký hrot typu Pavlov se souvislou ventrální retuší strmě retušovaného boku, vyrobený z cílové pazourkové čepele (obr. 57: 9).

VIII-X. *jiné nálezy* chybí

XI. *Interpretace*: ojedinělý nález, asi ztracená zbraň

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: VALOCH 1979a; OLIVA 2003b, 123.

28. **Blučina III** (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: západní svah Cezav nad silnicí do Židlochovic, zhruba 30 m nad výzkumem MZM v r. 1986, nm.v. 200 m

II. *Výzkumy*: objevil S. Šiller r. 1986 při výzkumu M. Salaše na sídlišti z doby bronzové, v zápětí prozkoumáno pod vedením L. Seitla

III. *Stratigrafie*: ve svázném terénu obnažen 250 cm vysoký profil (bez odkopaného holocénu); pod holocenním nadložím je spraš se světlými, tmavšími a rezivějšími proužky a s černými (Mn?) skvrnami. V hloubce 200 cm zvrstvená poloha šedých jílu 15 cm mocná s horizontem uhlíků a přeplavené uhlíkaté masý. Pod tím opět spraš promísené jíly.

IV. *Datování*: bez podkladů

V. *Fauna*: mamut

VI. *Struktury*: shluk několika mamutích kostí

VII. *Štípaná industrie*: zlomky dvou čepelí z šedého pazourku (obr. 57: 6–7)

VIII. *KPI* chybí

IX. *Ozdobné předměty*: dentálie, fragment ulity plže a zlomky tlustostěnných schránek mlžů (bez arteficiálních zásahů) mohou být místního původu

XI. *Interpretace*: asi pozůstatek loviště na okraji říční nivy

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: Oliva 1989a, 12; 1998c, 46; 2003b, 123.

Nálezy mamutích kostí (mandibula, zlomky klu) spolu s drobným pazourkovým nástrojem uvádí K. TIHELKA (1957, 50, obr. 30) ze dvou míst na temeni Cezav. Příslušnost ke gravettienu nevyklučují ani ostatní drobné nálezy štípané industrie (OLIVA 1989a, 12–13).

29. **Bratčice III** – „V kopcích“, „U zmole“ (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: pole JV od obce na jižním okraji opuštěné pískovny, mezi silnicí do Hrušovan a severním svahem k potoku

II. *Výzkumy*: zachraňovací akce K. Valocha r. 1970 na základě hlášení žáků kounické školy

III. *Stratigrafie*: nálezy spočívaly v humózní půdě pod ornici, mocné 40 cm, v jejíž horní části ležely pravěké střepey. Půda se zřejmě alespoň zčásti vytvořila na spraši, ve které byly nálezy původně uloženy. V podloží byla zastížena tenká poloha spraše a intenzivní rudohnědá půda.

IV. *Datování*: bez podkladů; dle K. VALOCHA (1974, 12) nasvědčuje uvedená stratigrafická pozice pozdní fázi sprašové sedimentace.

V. *Fauna*: převážná většina pozůstatků pochází z mamuta (zlomky pánve, obratlů a intermaxilly, několik neúplných molárů patří dle R. Musila více jedincům menšího vzrůstu). Zlomkem parohu je zastoupen sob.

VI. *Struktury*: zaznamenán jen shluk kostí

VII. *Štípaná industrie*: úštěp s částečnou kůrou ze spongolitu, 5 čepelí s postranní kůrou (3C, 2H) a 2 cílové pazourkové čepele.

VIII-X. *Jiné nálezy* nehlášeny

XI. *Interpretace*: útržek menší stanice nebo loviště, využívány hlavně místní suroviny

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: VALOCH 1974, 12; OLIVA 1989a, 13; 2003b, 123–124.

30. **Prštice** (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: z popisky „sídl. halšt.“ na jednom předmětu lze usuzovat, že alespoň část kolekce pochází z halštatského sídliště, zkoumaného I.L. Červinkou v trati Nivy. Ta se nachází JV obce při silnici na Ořechov v nivě periodické vodoteče v nm.v. 265 m. A. HOUŠŤOVÁ (1965, 17) se však zmiňuje i o paleolitickém sídlišti v zámecké zahradě.

II. *Výzkumy*: ? – halštatské sídliště zkoumal I.L. Červinka r. 1904

III-VI. *Stratigrafie*, datování, fauna, nálezné okolnosti: žádné údaje

VII. *Štípaná industrie*: velká podhřebenová čepel, opotřebená, distálně se zbytkem drsné kůry (W) a 6 dalších čepelí (4 S, 2 W). Na některých artefaktech chybí stopy rzi a ulpívají na nich zbytky spraše, což vylučuje shromáždění kolekce povrchoým sběrem. Jiný stav povrchu i surovinu mají dvě čepelová škrabadla (na jednom z nich nápis Prštice II).

VIII-X. *Jiné nálezy* se nedochovaly

XI. *Interpretace*: stopa stanice v poloze pro gravettien netypické, zajímavá je přítomnost silicitu z krakovské jury (det. A. Přichystal).

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: SKUTIL 1936, tab. XV:2; OLIVA 1989a, 23; 2003b, 124.

31. **Měnín** (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: označeno „Nessetteich“, což dle historické mapy odpovídá prostoru JV obce na levém břehu starého toku Cézavy, nm.v. 185–195 m

II. získal K. J. Maška

III-VI. žádné údaje
VII-IX. *Štípaná a kostěná industrie i ozdobné předměty* chybí

X. *Zvláštnosti*: hrubě oštípané mezikruží z měkké horniny (průměr 15 cm, otvor 3 cm), připomínající podobné artefakty z gravettienských lokalit a z depotu v Jiřicích

XI. *Interpretace*: patří-li gravettienu, jde o ojedinělou stopu nějaké z jeho zvláštních aktivit.

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: OLIVA 1989a, 17; 2003b, 124.

32. Židlochovice (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: neznámá

II. *původ* neznámý

III-VI. chybí údaje

VII-IX. nálezy chybí

X. *Zvláštnosti*: kamenné mezikruží o průměru 13 cm, po obvodu obroušené

XI. *Interpretace*: jako předchozí

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: OLIVA 1989a, 26; 2003b, 124.

33. Telnice (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: neznámá

II. *Původ*: ze sbírky A. Dvořáčka

III-VI. chybí údaje

VII-IX. nálezy chybí

X. *Zvláštnosti*: menší část hrubě opracovaného mezikruží, hrubě vyštípaného z měkké horniny.

XI. *Interpretace*: jako předchozí

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: OLIVA 1989a, 24; 2003b, 124–125.

Šest dalších hrubě opracovaných mezikruží z měkké horniny, analogických nálezům z jiřického depotu, je v MZM označeno jako Bořetice. Příložený dopis od A. Jílka, informující o nálezu „kruhů“ r. 1934, se dle jeho dodatečného svědectví z r. 1965 týká bronzových hřiven. Doklad o provenienci kamenných disků tedy chybí.

34. Horákov IV – „Macucha“, „Na Nové“ (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: JV obce na mírném východním svahu západně od silnice, naproti odbočce k Mokerské nádrži v nm.v. 267 m

II. *Výzkumy*: lokalitu objevil a nálezy shromažďoval v 80. letech P. Kos, později se připojil P. Škrdla

III. *Stratigrafie*: v roce 1997 zde průkop pro optický kabel DOK6 nedaleko koncentrace artefaktů odhalil vrstvu spraše, v níž v hloubce 70 cm pod ornici spočívala 4 žebra, z toho 2 nepochybně z mamuta. Artefakty ani uhlíky se zde nevyskytovaly. Souvislost kostí se sílexy je nejistá.

IV-VI. bez podkladů

VII. *Štípaná industrie*: z nástrojů se vyskytlo pouze hranové rydlo na podhřebenové čepeli, klínové rydlo na prox. konci čepele a čepel s rydlem přeretušovaným na širší zobec. Z pěti jader jsou 3 dvoupodstavová (z nich 2 se zadní plochou zápravou), 1 jednopodstavové neupravené s jediným odtěženým produktem a 1 prizmatický zlomek. Tyto artefakty jsou vyrobeny jen ze severského pazourku. Podstatně početnější je debitaž: 5 preparačních úštěpů (2S, 3H), 5 preparačních čepelí (3S, 1H, 1N), 3 pazourkové

čepele s postranní kůrou, 2 „cílové“ úštěpy bez kůry (S), 18 cílových čepelí (15S, 2A, 1B), 3 pazourkové čepelky, 2 pazourkové čepele s bokem jádra, pazourková čepel s reparačním hřebenem a 3 kusy odpadu (2S, 1H). Poněkud odlišné třídění materiálu, mezitím rozmnoženého, předložili P. ŠKRDLA A P. KOS (1999). Negativy asi na polovině čepelí nasvědčují těžbě z dvoupodstavových jader. Je na nich stejnoměrně zastoupena hladká a redukováná lomená patka s výraznými bulby, a patka bodová se znaky měkkého úderu. Stopy opotřebení se objevují jen vzácně. Surovina několika hrubších preparačních úštěpů připomíná rohovec typu Olomučany, 4 nepatinované kusy rohovců jsou asi postpaleolitickou příměsí.

VIII-X. *jiné nálezy* chybí

XI. *Interpretace*: stanice na dně údolí malého potoka, tj. v poloze typické spíše pro epigravettien. Zajímavé je nízké zastoupení nástrojů oproti průvodní industrii, takže nelze rozhodnout, zda by nemohlo případně jít i o magdalénien. Tam bychom však očekávali větší podíl moravských rohovců a snad nějakou čepelku s otupeným bokem.

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: OLIVA 1989a, 15; ŠKRDLA – KOS 1999; OLIVA 2003b, 125..

35. Tvarožná V – „Podsedky“, „Díly“ (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: na mírném jižním svahu na úpatí pahorku Santon, 260–270 m nm. (dříve kat. Jiříkovic)

II. *sběry* J. Poulíka

III-VI. bez podkladů

VII. *Štípaná industrie*: směs nálezů s převahou rohovců, většinou asi ze starší fáze mladého paleolitu. Gravettienu by mohla patřit strmě retušovaná čepel, podhřebenová čepel a reparační úštěp z těžní plochy čepelového jádra, vše z pazourku.

VIII-X. *jiné nálezy* chybí

XI. *Interpretace*: stopa drobné stanice s nejistou příslušností k pojednávané kultuře

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: VALOCH 1970; OLIVA 1987b; 1989a; 2003b, 126.

36. Moravské Knínice III (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: „při stavbě autostrády“ za protektorátu, tedy někde východním směrem od obce

II. *původ* nálezů není znám

III-VI. bez dalších údajů

VII. *Štípaná industrie*: pazourková čepel s postranní kůrou, 5 zlomků cílových čepelí (3S, 1C, 1N) a 3 pazourkové úštěpky (S)

VIII-X. *jiné nálezy* chybí

XI. *Interpretace*: stopa tábořiště ze střední nebo mladší fáze mladého paleolitu

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: OLIVA 1989a, 19; 1998c, 47; 2003b, 126.

37. Oslavany – elektrárna (okr. Brno – venkov)

I. *Poloha*: na východním okraji města na JV svahu nad řekou Oslavou, nm.v. asi 220 m. Nálezy získány z okruhu 30 m².

II. *získal* V. Gross r. 1930

III. *Stratigrafie*: pod 4–6 metry spraše

IV-V. bez podkladů

VI. *Fauna*: lebka nosorožce, tibie mamuta a tříšť kostí koně a jelena (spíše soba? – pozn. autora)

VII. *Štípaná industrie*: střední klínové rydlo na čepeli (obr. 57: 10), rydlo na lomu čepele, místně retušovaná čepel, 2 rydlové odštěpy a 2 úštěpy, vše z eratického pazourku.

VIII-X. *jiné nálezy* nehlášeny

XI. *Interpretace*: pozůstatek stanice v typické poloze nad říční nivou

XII. *Uloženo*: MZM

XIII. *Literatura*: GROSS 1931, 202; OLIVA 1989a, 21; 2003b, 126.

MORAVSKÝ KRAS

38. Sloup, jeskyně Kůlna (okr. Blansko)

I. *Poloha*: rozlehlá tunelovitá jeskyně ve východním úbočí suchého úseku Sloupského údolí s hlavním vchodem obráceným k jihu, nm.v, 470 m.

II. *Výzkumy*: paleolitické sídliště v jeskyni Kůlně objevil r. 1880 Jindřich Wankel, poté zde prováděli rozsáhlé výkopy Martin Kříž (1881–86, 1891) a Jan Knies (1887, 1892, 1909–1913). Za 2. světové války byla v jeskyni zřízena podzemní továrna, přičemž došlo k narušení zejména svrchních sedimentů. Kanálová rýha, probíhající osou jeskyně, prořízla i východní okrajovou zónu pozůstatků gravettienského osídlení. Systematický výzkum ústavu Anthropos MZM se v jeskyni Kůlně konal v letech 1961–76 pod vedením K. Valocha.

III. *Stratigrafie*: ve světle hnědožlutém sprašovitém sedimentu (poloha 6b), který v nadloží obsahoval magdalénien a nasedal přímo na souvrství micoquienu.

IV. *Datování*: GrN 6853: 22.990±170 BP, kost, reziduum

GrN 6800: 21.630±150 BP, kost, extrakt

GrN 5773: 21.750±140 (kost, vrstva 6 u vchodu, bez artefaktů)

GrN 5774: 21.260±140 (kost, vrstva 6 u vchodu, bez artefaktů)

V. *Fauna*: převládají lesní a lesostepní druhy (bovidi, jelen, los, avšak i kuň a mamut)

VI. *Sídlíšní struktury*: nálezy gravettoidního charakteru ze sbírek M. Kříže a J. Kniese pocházely vesměs ze střední části jeskyně, kde při západní stěně zachytil několik nástrojů v intaktní poloze i K. Valoch. Nálezy se vyskytovaly jen v úzkém pruhu kolem stěny mezi 40. a 54. metrem od vchodu (VALOCH 1988a, obr. 62). Prostor mezi nimi a vykopávkami M. Kříže blíže střední osy jeskyně (asi v místech pozdějšího kanálu) byl za okupace narušen zřízením betonové podlahy. Původní plocha tak mohla zaujímat prostor cca 10x12 m. Poloha nálezů u stěny je zřejmě sekundární, množství spálených rozbitých kostí a skrovné zbytky uhlíků svědčí o existenci ohnišť (VALOCH 1988a, 43).

VII. *Štípaná industrie*, která je předmětem následující analýzy, pochází výhradně z výzkumů K. Valocha. Centrum akumulace gravettienských artefaktů bylo prozkoumáno r. 1970. Dodatečně se k této výrazné kolekci přičlenilo několik předmětů, nalezených v oblasti jižního vchodu a v ploše

G1 východně od kanálu uprostřed jeskyně. Jejich příslušnost ke gravettienu z hlavní koncentrace ovšem není zcela jistá (např. obr. 63:1; 5: 4, 7, 8, 10). Četné gravettoidní artefakty, na něž odkazují jen při popisu některých výrazných typologických jevů, se však vyskytly i ve sbírkách M. Kříže a J. Kniese (VALOCH 1979b).

Surovina (srov. tab. 23). Převažujícím použitím křídového rohovce (77%), jehož nejbližší zdroje leží v údolí Svitavy přibližně 10 km k západu, se soubor ostře liší od obvyklého surovinového spektra gravettských industrií. Severský pazourek (10%), který se rovněž objevuje ve všech hlavních skupinách ŠI, pochází z glacioluvialních sedimentů na severní Moravě a ve Slezsku ze vzdálenosti min. 110 km. Jako neretušovaná čepel s bokem jádra a 2 drobné úštěpy se objevil šedočerný olomučanský rohovec, a hlavně mezi odpadem a preparačními úštěpy najdeme ještě 12 kusů různých jiných rohovců, patrně vesměs ze střední části Moravského krasu. Zde zřejmě mají svůj původ i 3 úštěpy křišťálu, ne však 3 drobné úštěpy jemného kvarcitu, původem z jiné části z Českého masívu (det. A. Přichystal). Podle M. Malkovského je však nelze zcela ztotožnit ani s některým ze známých typů ortokvarcitů z území Čech. Odněkud z Českého masívu pochází i 9 kusů opálu. Křemeny (9 ks) a hrubé horniny (vesměs kulmské droby, 6 ks) lze najít v nejbližším okolí jeskyně. Ojedinelým rydlem na preparační čepeli je zastoupen radiolarit (obr. 65: 14).

Celková struktura industrie (tab. 23) se nijak nevymyká z rámce ostatních souborů moravského gravettienu: absolutně převládají neretušované kusy (61%), následují retušované nástroje (18%), produkty s místními retuši nebo zřetelnými stopami opotřebení (14%) a poměrně početná skupina jader (7%). S výjimkou retušovaných nástrojů, kde je využitost u pazourku oproti spongolitu dvojnásobná, a jader, kde je tomu naopak, není mezi využitím obou zmíněných surovin citelnějších rozdílů. Vzhledem k převládající surovině z nedalekých výchozů převládá v industrii fáze preparace (38%) nad fází těžby polotovarů (35%). Zatímco podíl křídového rohovce ve fázi preparace a těžby je vyrovnaný, v případě pazourku značně převládá fáze těžby. Mezi produkty reparace se objevuje jen křídový rohovec (např. tableta z úderové plochy na obr. 64: 11). Žádný z artefaktů z křišťálu, křemene, křemence a kulmských drob nepochází z fáze těžby. Jedině spongolit je doložen též jako neopracovaný kus a 2 testované kusy suroviny.

Kromě dvou čepelových jader z pazourku, kýlovitého exempláře z rohovce a počátkového jádra z neurčené suroviny jsou všechna ostatní jádra ze spongolitu (tab. 24). Ta se ve třech kusech dochovala v podobě iniciálních a upravených netěžených kusů a jen dvě jsou vytěžená. Celkově převládají jádra hranolová s vyspělou čepelovou těžbou (tab. 25). Rozměry jednopodstavových jader sledují na grafu (Oliva 2002a, graf 9) diagonální přímku, dokládající podobnost poměrů délky a šířky. Nejvyšší variabilitu výšky těžní plochy zde vykazují exempláře se změněnou orientací (obr. 63: 4–5). Kus na obr. 63: 6 má výraznou zápravu zadního hřebene a obou boků, pětkrát se vyskytla zadní plochá úprava, doplněná ve dvou případech úpravou obou boků. Navzdory blízkému výskytu suroviny zůstalo jen jediné spongolitové jádro bez prvotní úpravy a jen 2 jsou nepravidelného tvaru bez zjevného systému těžby. Typická jádra na tlustých úštěpech, určená k odbíjení tlustých